Istoria monahismului

Neînțelegerea misticismului ascetic al Sfântului Grigore de Nyssa de către protestantism

de George Florovsky

Profesor emerit de Istoria Bisericii Răsăritene la Universitatea Harvard

Sursa: Extras din cartea: „Părinții ascetici și spirituali bizantini”. (Traducere de Panagiotis K. Pallis. Pournaras Publications. Tesalonic 1992, pp . 230-238) .

Titlul original : Părinții asceți și spirituali bizantini . © BUCHERVERTRIEBSANSTALT. © 1992 Pentru limba greacă Pournaras Panagiotis Kastritsiou 12 Salonic ISBN: 960-242-031-6.

După cum spunea un savant, „Grigorie de Nyssa a construit un întreg sistem de gândire creștină pe care dorea să-l justifice viața monahală și să-l ofere un misticism creat special pentru nevoile acesteia. Trebuie să spunem și mai mult: Grigorie de Nyssa a fost cel care a pregătit în cadrul monahismului o dezvoltare finală a cunoașterii alexandrine, care avea să-l conducă la ceea ce perioadele ulterioare aveau să numească, tocmai, misticism.”

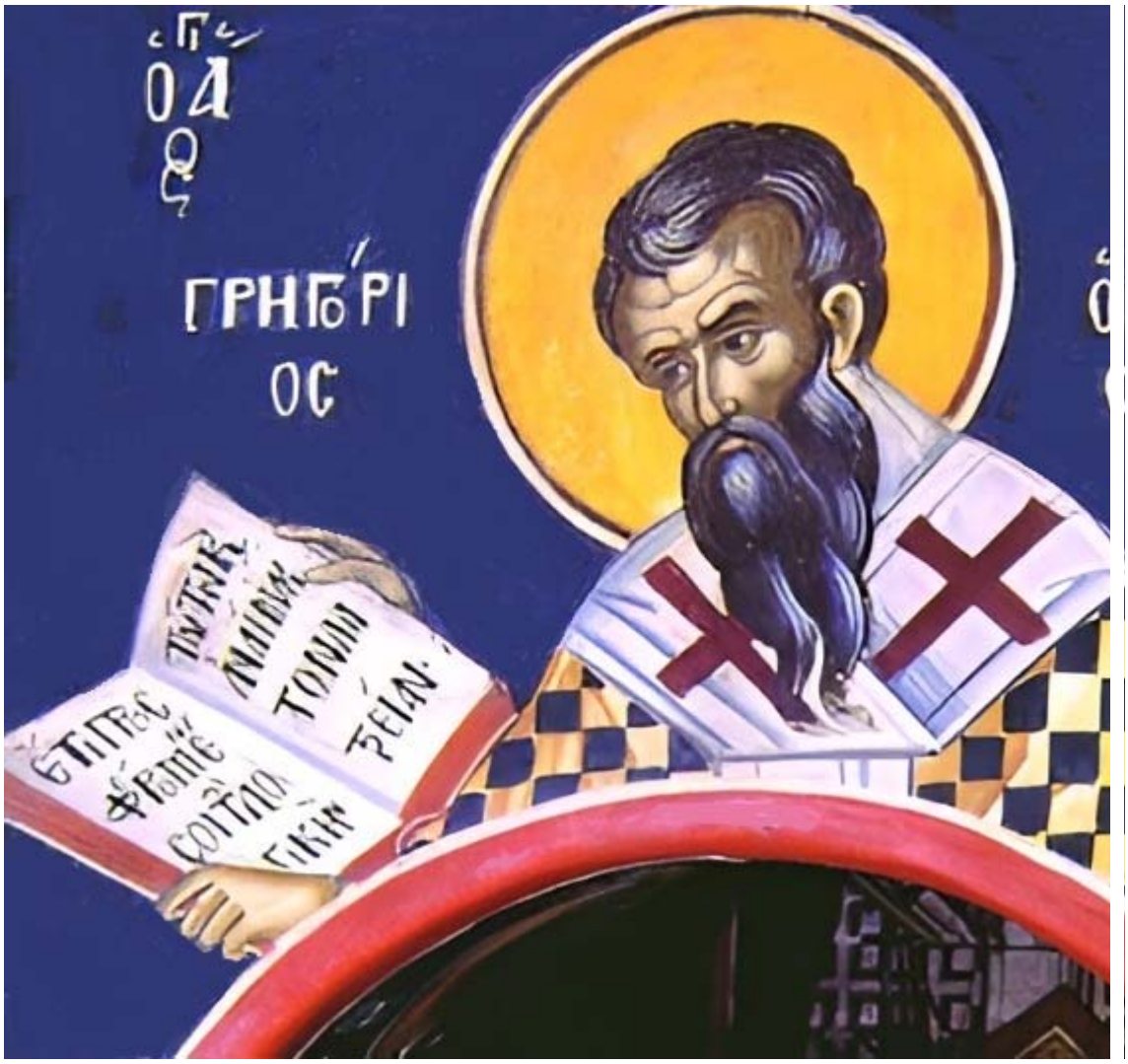

Începe să se recunoască faptul că Grigore de Nyssa a fost unul dintre cei mai puternici și originali gânditori care au apărut vreodată în istoria Bisericii. El a fost, de asemenea, unul dintre scriitorii spirituali care au influențat profund spiritualitatea monahismului răsăritean.

Descoperirea sa de către Occident a provocat una dintre cele mai intense efervescențe în gândirea scriitorilor spirituali de la sfârșitul Evului Mediu sau din secolul al XII-lea. Importanța acestei influențe, chiar și acolo unde a fost exercitată direct, a fost recunoscută abia recent. Pentru ca acest lucru să se întâmple, a fost necesar ca Werner Jaeger să descopere întregul text al lucrării sale „De Institute Christiano” („Despre scopul divin și adevăratul exercițiu”) și demonstrația ulterioară că scrierile lui Pseudo-Macarie nu numai că nu au influențat această lucrare, dar în multe privințe nu au fost nimic mai mult decât o popularizare în cercurile monastice a învățăturii lui Grigore. Aproape simultan, influența lui Grigore a fost recunoscută nu numai asupra lui

Evagrie, ci asupra întregii Școli Siriene. Datorită acestei schimbări de percepție, poate, Grigore a apărut ca un precursor și, fără îndoială, ca principalul inspirator al autorului necunoscut care încă se ascunde de noi sub masca Areopagitului... [Grigore] a fost unul dintre puținii scriitori despre care putem fi siguri că i-au studiat temeinic pe antici și i-au asimilat complet. Însă această asimilare este tocmai de o asemenea calitate încât nu întâmpină nicio dificultate în a stăpâni întregul material vast de idei și formulări pe care îl posedă, pentru a-l folosi și a-l subordona exprimării propriei gândiri... Baza gândirii lui Grigore rămâne, de fapt, creștină și biblică, conform școlii lui Origen, pe care îl înțelegea, poate, mai bine decât oricine altcineva, dar o folosea cu libertatea suverană pe care a avut-o întotdeauna. Un spirit metafizic spontan, în care acuitatea percepției existențiale se combina cu puterea gândirii metodologice... Gândirea sa abordează spontan complexitatea unei probleme specifice folosind analize care se reunesc și se completează reciproc pentru a cuprinde întreaga realitate... În general, gândirea sa trece prin trei etape succesive. Mai întâi vine intuiția biblică, creștină, pe care o are drept text sau temă pe care o extrage din tradiție... Urmează acordul și exprimarea foarte personală a acestei intuiții în limbajul filosofic care îi este propriu, și aici trebuie să fim atenți să nu interpretăm termenii săi prea pripit, așa cum i-am interpreta dacă i-am găsi la Platon, în stoicismul ulterior sau...încă la Plotin. Și, în final, această gândire se dezvoltă odată cu o revenire la Biblie, în care sunt demonstrate și justificate relațiile nu doar cu un text izolat, ci cu întregul flux al tradiției.

Drama teologică a Sfântului Grigorie a fost prezentată în cartea mea „Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea” (vezi Volumul VII din seria „Opere alese ale lui G. Florovsky”, pp. 146-220) și nu va fi reluată aici. Este suficient să atragem atenția aici asupra neînțelegerii gândirii teologice a Sfântului Grigorie de Nyssa, care are încă susținători. Cartea lui Nygren, Agape și Eros, a contribuit în mare măsură la interpretarea greșită a întregii viziuni asupra spiritualității creștine, inclusiv a celei a Sfântului Grigorie de Nyssa. După cum a observat pe bună dreptate Louis Bouyer în frumoasa și obiectiva sa carte intitulată „ Spiritul și formele protestantismului” (original francez, 1954), o carte care subliniază elementele pozitive ale gândirii protestante - doar un capitol este dedicat „Elementelor negative ale Reformei” - „recenta carte a lui Anders Nygren, Eros et Agape (Eros și iubirea), în ciuda întregii elocvențe extraordinare și chiar a vigorii unora dintre analizele sale, fără a intenționa să clarifice absolut acest fapt.” „Faptul” despre care vorbește Bouyer este doctrina justificării externe. „Sfânta Scriptură, chiar și Sfântul Pavel singur, fără mărturia celor patru Evanghelii, îndepărtează chiar și ultimul truc dialectic care susține teoria justificării externe. Dacă acesta este cazul opoziției care a început între har și o justificare naturală omului sau care implică un element al omului, ce ar trebui să spunem despre opoziția definită de Luther... Împotriva ideii că iubirea lui Dumnezeu (avându-L pe Dumnezeu ca obiect) este cumva legată de justificare, indiferent dacă relația este exprimată în formularea credinței care este „informată” prin milostenie sau în alt mod? ar

părea greu de negat că este cea mai puțin justificabilă dintre negările luterane pe care luteranismul s-a străduit să le justifice.” Acesta este „faptul” la care se referă Bouyer atunci când discută poziția lui Nygren. „Nygren își conduce întreaga investigație a doctrinei creștine a iubirii spre negarea paradoxală a lui Luther, prin opunerea credinței la iubirea lui Dumnezeu și prin punerea în aplicare a opoziției...” baza opoziției dintre protestantism și catolicism. Nygren încearcă să demonstreze că, în această chestiune, numai protestantismul s-a dovedit fidel „noii creații” predicate în evanghelie. Dar prețul care trebuie plătit pentru această dovadă este, așa cum recunoaște el, atât de mare încât ne întrebăm dacă nu cumva constituie cea mai bună abrogare a întregului sistem. El se vede obligat să respingă întregul corp, în special inima, a gândirii Sfântului Ioan, ca fiind deja pătată de „eroarea catolică” prin excelență. Mai mult, este condus la necesitatea de a nega importanța fundamentală, chiar și adevărul pur, al rezumatului Legii așa cum este dat în Evangheliile Sinoptice : „Să-ți iubești aproapele ca pe tine însuți”. Faptul că a trebuit să meargă la o asemenea extremă pentru a menține poziția luterană care are ca temă principală opoziția față de fides caritate formata (credința lucrată prin iubire), sau altfel să-i admită invaliditatea , constituie, credem noi, cea mai tragică, dar și cea mai clară recunoaștere posibilă că protestantismul a fost condus, în elaborarea principiilor sale, la o criză care nu poate fi rezolvată.

Influența operei lui Nygren, Agape și Eros, nu poate fi subestimată. Aceasta i-a lăsat pe mulți cercetători și studenți ai gândirii creștine confuzi sau cu o impresie complet greșită despre spiritualitatea creștină. El a preluat esența doctrinei Reformei despre o justificare blestemată și doctrina unei naturi umane fără valoare, depravată în întregime de o interpretare extremistă a păcatului originar, și apoi a folosit acest principiu de bază sub titlul „Agape și Eros” pentru a reinterpreta gândirea creștină dintr-o perspectivă a Reformei. Procedând astfel , Nygren a distorsionat gândirea originală a numeroși scriitori creștini, inclusiv a Sfântului Grigore de Nyssa, pe care îl consideră „deosebit de interesant”. Nygren scrie că „nu Iubirea, însă, ci Erosul caracterizează cu adevărat gândirea lui Grigore. Aici întâlnim tendința misticismului pur, cu toată bogăția de concepte care au existat în mod tradițional încă din vremea lui Filon și Plotin”. Există Viziunea extatică a lui Dumnezeu și „întunericul strălucitor”, „gnofosul strălucitor”, „gnofosul divin” și auzim că „vedem prin a nu vedea”, „în aceasta este adevărata cunoaștere a ceea ce a fost căutat, că în aceasta vedem , în aceea că nu vedem ”, că „știm prin a nu ști”, despre o „beție sobră” și așa mai departe, „beția divină și sobră, prin care El se remarcă față de Sine însuși”. Marea temă recurentă a lui Grigore este comuniunea cu Dumnezeu conform modelului ascensiunii.

Gândirea profundă și dinamică spiritual a Sfântului Grigorie din lucrarea sa *Despre viața lui Moise* („De vita Moysis”) este subestimată, ba chiar considerată lipsită de valoare, de Nygren. Din punct de vedere teologic, este greșit, conform teologiei lui Nygren, să descriem orice ascensiune mistică a

omului către Dumnezeu. De fapt, orice încercare de a se înălța către Dumnezeu (orice încercare de a lupta către Dumnezeu) este echivalentă cu erezia și blasfemia. Drept urmare, tot ceea ce spune Sfântul Grigorie despre ascensiunea lui Moise este pur și simplu teologie eronată și pervertită. Nygren vorbește într-un mod similar despre interpretarea Sfântului Grigorie a Fericirilor. „Grigorie revine la același subiect în lucrarea sa *Despre Fericiri* . Deoarece Iisus a rostit aceste cuvinte pe un munte, Grigorie va interpreta fiecare Fericire ca o stație în ascensiunea spirituală pe munte sau ca o treaptă în sus, spre Vederea lui Dumnezeu și spre unirea cu Dumnezeu." Nygren are aceeași părere despre interpretarea lui Grigorie a Cântării Cântărilor . „Lucrarea lui Grigore despre Cântarea Cântărilor este deosebit de interesantă în acest sens. Și ea este complet structurată conform schemei ascensiunii." Tocmai această activitate spirituală din om este considerată ireală de Nygren, care îl urmează pe Luther. Prin urmare, orice gândire teologică care atribuie o activitate spirituală reală care duce către Dumnezeu este ireală, neautentică și, prin urmare, nu este autentică creștină, așa cum o înțelege Nygren. „Ar fi ușor să aducem din cărțile lui Grigore multiple dovezi că gândirea sa este dominată de tendința ascendentă." Fiecare „tendință ascendentă" pentru Nygren este Eros, care nu este creștin.

Cu presupozițiile sale teologice și toată dihotomia sa convenabilă dintre Eros și Iubire, nu este surprinzător că Nygren se încurcă atunci când încearcă să clarifice gândirea Sfântului Grigore. Nygren scrie că Sfântul Grigore „folosește termenii Eros și Iubire fără distincție, fără a se confunda cu cuvintele, deoarece sunt doar nume diferite pentru una și aceeași realitate... Se pare, așadar, că Grigore folosește cuvintele Eros și Iubire fără discriminare **;** dar s-a gândit vreodată la relația dintre ele?" Pentru Nygren, care creează o distincție artificială între cele două cuvinte, a nu distinge între acești doi termeni înseamnă a nu înțelege mesajul esențial al creștinismului! Creștinismul este Iubire și așa este cu o interpretare foarte artificială a cuvântului Iubire, în timp ce Eros reprezintă conceptul non - creștin, păgân, al luptei către bine, frumos și chiar către Dumnezeu. Nygren, desigur, face distincție în cartea sa între un „Eros comun" și un „Eros ceresc", dar rezultatul este pentru el același, deoarece Erosul, chiar și în „lupta sa cerească", este o formă de idolatrie, o concepție greșită a ideii creștine despre iubire, o concepție greșită a doctrinei creștine despre Dumnezeu, om și răscumpărare. Nygren are mari dificultăți atunci când încearcă să explice afirmația Sfântului Grigore conform căreia „o iubire culminantă și tensionată se numește Eros", „căci chiar și iubirea tensionată se numește Eros".

Având în vedere dihotomia pe care a creat-o între Eros și Iubire și având în vedere presupunerile sale teologice, Nygren nu poate ajunge decât la o singură concluzie. „Astfel, Iubirea înseamnă (pentru Grigore) practic iubire în sensul dorinței **;** constitutivul ei este relația sa cu Frumosul și efortul său neîncetat de a -l câștiga pentru sine... Întrebarea noastră a primit acum răspuns cu privire la modul în care Grigore de Nyssa crede că se poate

realiza comuniunea cu Dumnezeu... În fiecare punct, răspunsul indică calea Erotică a mântuirii... Cercetările noastre au confirmat ceea ce am spus mai sus , că Iubirea la Grigore nu este decât un alt nume pentru ceea ce altfel se numește Eros... Am văzut cum puterea temei Erotice crește prin teologia compromisului din secolul al IV-lea, până când devine, dacă nu singurul, cel puțin factorul decisiv la Grigore de Nyssa." Ecuația lui Nygren este simplă: Erosul este păgân. Sfântul Grigore de Nyssa, conform structurii tezei lui Nygren, este incapabil să înțeleagă principiul teologic fundamental al revelației creștine. O perversiune mai mare a gândirii Sfântului Grigorie de Nyssa este greu de imaginat – într-adevăr, este greu de imaginat o perversiune mai mare a tuturor scriitorilor creștini analizați de Nygren în lucrarea sa Dragoste și Eros, care în realitate constă în reducerea, ca fiind absurdă, a întregului gândire bogată, dinamică și cu adevărat fidelă a marilor scriitori creștini ai erei patristice. Un patrolog a scris pe bună dreptate despre această perversiune. „Anumite studii moderne, care stârnesc admirație, care sunt pline de perspective iluminatoare, dar sunt foarte mult organizate după anumite modele cu o sistematizare despre care istoria nu știe nimic și este inutil să i-o impunem, au încercat să caracterizeze dezvoltarea spiritualității patristice ca o trecere de la religia profetică la o religie mistică. Imersiunea progresivă a temei evanghelice a iubirii în tema greacă a Erosului este respinsă [de aceste studii], deoarece misticismul și elenismul sunt presupuse a priori a fi același lucru."